

Att blicka inåt och utåt: normer, föräldraskap och samhälle

Ett samhälle genomsyras av olika normer. De kan ses som oskrivna eller skrivna regler för hur människor förväntas vara och bete sig. De kan vara medvetna, halvmedvetna eller omedvetna. Som exempel kan vi ta hur en man, en kvinna, en finländare eller en familj ska vara – vad som anses normalt och vad som anses onormalt. Olika grupper inom samhället kan ha olika normer medan vissa normer är mera accepterade inom hela samhället. Normer förmedlas genom lagstiftning, media, kultur, samtal, politik – överhuvudtaget där två eller flera människor har att göra med varandra.

Som ett exempel kan vi se på maskulinitetsnormer. De är normer som definierar vad som upplevs som manligt i samhället och vad denna manlighet innebär. Maskulinitetsnormer står i förhållande till andra normer som t.ex. femininitetsnormer – de definieras ofta i motsats till dessa. Vad som anses manligt är det som inte är kvinnligt och tvärtom.

Normer lever ofta i det outtalade. I en familj där det finns en mamma och en pappa kan pappan t.ex. anta att mamman vill ha huvudansvaret för hushållet och att han själv förväntas vara på jobbet. Mamman kan å sin sida anta att pappan inte är intresserad av att vara inblandad i barnomsorgen mera än ytligt. Båda föräldrarna har kanske med sig normer om kvinnligt och manligt från sin egen barndom eller någon annanstans ifrån och antar saker. Men om de stannar upp och talar öppet om saken med varandra kan det visa sig att antagandena om den andre inte stämmer. Att medvetet föra normer på tal kan vara ett sätt att göra dem synliga och därmed ge möjligheter till förändring.

Normer är också viktiga när vi talar om jämlikhet för de skapar och upprätthåller maktrelationer. Könsnormer som gör att mannen ses som familjens försörjare medan kvinnan har ansvar över hemmet är seglivade. Idén verkar för många gammaldags men om vi ser på statistiken över t.ex. hushållsarbetets fördelning i Finland lever den ännu kvar. I en studie som utfördes av statistikcentralen 2010 spenderade mannen i snitt 153 minuter per dag på barnskötsel och hushållsarbete medan samma siffra för kvinnor var 221 minuter.

Uppdelningen av ansvar och arbete påverkar i sin tur hur föräldradighet tas ut vilket påverkar kvinnors löner och

pensioner, som sen påverkar ekonomisk makt och frihet. Fördelningen kan även leda till att mannen stängs ut från den känslomässiga sidan av föräldraskapet. Normer både begränsar och möjliggör.

Normer förändras genom tiden och en del av jämlikhetsarbetet genom historien har handlat om att försöka ändra på normer och göra dem mera jämlika. Ett samhälle behöver normer i någon form för att fungera, men att vara medveten om normerna kring en ger en flera möjligheter och frihet (och därmed även ansvar). Den medvetenheten är nödvändig för ett jämlikt samhälle. Normer upprätthålls på många sätt – genom arbetsmarknaden, lagstiftningen, institutionerna, politiken m.m. Att förändra normer blir därför också alltid även en gemensam, samhällelig fråga.

Familjen som fenomen är något som ofta har varit en källa till ojämlikhet. Familjeliv har gått från att ses som en rent privat angelägenhet till att allt mer politiseras med tiden. Det har gjort att gamla normer levat kvar speciellt starkt inom familjen som tidvis fungerat som ett medel för att fördela ansvar, resurser och makt på bestämda sätt. Därför är jämlikhetsarbete inom familjerna speciellt viktigt.

Att vara utanför normerna – synlighet och osynlighet

Då man bryter mot en norm så reagerar ofta samhället omkring en. Om en man går med kjol så straffas han ofta genom hånskratt, blickar, att inte tas på allvar etc. Om en kvinna bryter mot en kvinnonorm som säger att kvinnor ska vara snälla och lydiga ses hon lättare som svår, jobbig och ilsken. Om en mamma i en typisk familj återgår till arbetet tre månader efter att ha fött barn reagerar folk

VERKTYG:

Normkritik

Normkritik är försök att göra normer synliga och reflektera kring dem. Följ med normerna som omger dig i t.ex. media och kultur. Hur ser manligt och kvinnligt ut i barnprogram och barnböcker? I filmer? Vilka förväntningar har vi på flickor och pojkar? Vilka kläder klär vi våra barn med? Vad tillåts inom bilden av det normala och vilka effekter har det?

Vilken roll får det som är utanför normen? På vilket sätt begränsar och på vilket sätt möjliggör normerna? På vilket sätt skapar de maktrelationer?

• Tänk på vad som händer då man bryter en norm. Vilka reaktioner skapar det?

• [Tänk om](#) – ett diskussionsmaterial om normer

omkring ofta på ett annat sätt än om pappan återgår till arbetet tre månader efter födseln. När man bryter normer så märks det ofta på ett annat sätt än då man följer dem. Därför kan det vara mera belastande att vara utanför normerna.

Normer bildar det som ses som " normalt", och denna bild av det "normala" kan ibland göra det som inte passar in i den osynligt. Då man t.ex. okritiskt utgår från funktionsnormen, tanken att alla människor kan röra sig obehindrat, kan familjer där någon sitter i rullstol glömmas bort. Det kan få rent praktiska följder i det att lokaler saknar rullstolstillgänglighet, vilket i sin tur begränsar vissa människors möjligheter och frihet. De belastningar det innebär att vara utanför normen benämns ibland minoritetsstress.

En för stark normativ bild av vad en familj är som t.ex. vit, medelklass, heterosexuell, tvåföräldersfamilj kan göra att de som inte hör till den kategorin inte känner sig speglade i samhället, dvs. inte känner sig hemma. Att vara utanför det som anses normalt kan även öka risken att utsättas för trakasserier och våld. Det annorlunda är ofta det som snabbt skuldbeläggs då något går fel – vilket man kan se i vissa ideologier, t.ex. rasism.

Genom att bredda synen på hur familjer kan vara och bete sig så skapas ett jämlikare samhälle. Det kräver nyfikenhet, reflektion, vilja och kunskap. Det kräver också självkritik för det är ofta då vi tror oss vara fria från alla fördomar som vi lätt börjar begå misstag och glömmar bort att se verkligheten i dess komplexitet.

Källor/Läs mera

Marie Lok Björk, *Vi ska ha barn: Handbok i jämställt föräldraskap*, 2018.

Jason Myers, *The Politics of Equality: An Introduction*, 2010.

Mari Ruti, *The Ethics of Opting Out: Queer Theory's Defiant Subjects*, 2017.

RFSL, "Att bli och vara förälder, ett föräldrastödandematerial för hbtqi-personer" https://www.rfsl.se/wp-content/uploads/2021/04/RFSL_Att-bli-och-vara-foralder-ett-foraldras-todjande-material-for-hbtqi-personer.pdf, läst 19.4.2022.

RFSL, "Minoritetsstress", <https://www.rfsl.se/verksamhet/regnbagsfamiljer-i-vantan/minoritetsstress/>, läst 19.4.2022.

Statistikcentralen, Jämställdhetsbarometer 2017, https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/160920/STM_o8_2018_Tasa-arvobarometri%202017_net.pdf, läst 19.4.2022.

Cristina Bicchieri, Ryan Muldoon, Alessandro Sontuoso, "Social Norms", *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Winter 2018 Edition), <https://plato.stanford.edu/archives/win2018/entries/social-norms/>, läst 19.4.2022.

RFSL, "Normkritiska övningar", <https://www.rfslutbildning.se/s/metodik/normkritik-ovningar>, läst 1.11.2022.

THL, "Kotitöiden ja hoivavastuunjakautuminen", <https://thl.fi/fi/web/sukupuolten-tasa-arvo/tasa-arvon-tila/perheet-ja-vanhemmuus/kotitoiden-ja-hoivavastuun-jakautuminen>, läst 19.4.2022.